

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

“Çeviri Salt Bir Aktarım Mıdır?” Sorusu Ekseninde Bireysel Bir Yorumlama Süreci Olarak Çeviri

*Translation as an Individual Interpretation Process on the Basis of the Question of “Is
“Translation Purely A Transfer?”*

Mehmet Cem Odacıoğlu*

Abstract: In this study, different explanations of translation were emphasized, and these explanations were evaluated from different perspectives. While the translation was once described as a linguistic transfer when the phenomenon of translation was regarded as a linguistic activity, today this phenomenon is evaluated also as a cultural transfer through the effect of cultural approaches. So, translation is no longer explained as a mere linguistic transfer, but as an interlingual and intercultural transfer. In the translation process, the translator can approach the source text to be translated into another language by adopting a different perspective than other translators and considering primarily the purpose of translation. In this respect, translators may interpret the same source text differently, or even their perspective may be different when translating the text, resulting in unique translations. This is due to the different value judgments of translators in charge. Then, translators may change the discourse of the source text during the translation process, apply censorship or choose to use different translation approaches due to their ideologies. In other words, each translator translates at a different level and is a different author, reflecting their styles in the translated texts. The expectations of the target audience are also useful for shaping the interpretation process in terms of the translator. From this point of view, in this study, whether translation is a matter of transfer or of interpretation was discussed and examples were offered. The concept of “transfer” is thought to be a concept that restricts the phenomenon of translation. However, rather than being a concept with definite boundaries, the phenomenon of translation is something that transcends its existing borders and requires a different interpretation process via various translation styles and approaches.

Structured Abstract: The translation is a phenomenon which is as old as the history of the mankind having been done for cultural, economic, ideological, social, or even military purposes, etc. between civilizations or people speaking different languages. This activity is still of importance today because in our globalizing world, the demand for translation has reached a greater dimension than ever before when compared to the past. This caused approaches to the translation to change from time to time. Especially from the second half of the 20th century, with the transformation of translation activity into a discipline especially through a seminal paper by James Holmes entitled “The Name and Nature of Translation Studies” in 1972, this phenomenon has also begun to be handled not only as a process but also as a functional phenomenon, and the research has started to be focused on the translation product along with the process and functional aspects of translation. New theories, approaches, definitions, and conceptual questioning for the field of translation, which gradually turned into an

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü.
Assoc. Prof., Bartın University, Faculty of Letters, Translation and Interpreting.

ORCID 0000-0001-6627-6681

cemodacioglu@bartin.edu.tr

Cite as/ Atıf: Odacıoğlu, M. C. (2021). “Çeviri salt bir aktarım mıdır?” sorusu ekseninde bireysel bir yorumlama süreci olarak çeviri. *Turkish Studies - Language*, 16(1), 385-392. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.49187>

Received/Geliş: 03 February/Şubat 2021

Accepted/Kabul: 25 March/Mart 2021

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 March/Mart 2021

CC BY-NC 4.0

inter-disciplinary field of research under the name of translation studies as of the second half of the twentieth century, have so far been created, put forward and carried out and this seems to continue.

Nowadays, as translation has become a discipline rather than a field studied under applied linguistics, translation activity has begun to be addressed in different ways when compared to its classical definition. In other words, translation is now discussed not only as a linguistic transfer or linguistic coding process but also as a cultural transfer, and theories and approaches in terms of the translation process have been emerging in a way that also includes the cultural orientedness. For example, functional translation theories which appeared in the 1980s and prioritize the function/purpose in translation claim that translation is not only a linguistic transfer but also a cultural transfer. Accordingly, as Vermeer puts it, the translator has now become not only a bilingual expert but also a bicultural expert.

Today, the demand for the translation activity has been constantly increasing, especially by considering the technological developments within the field of translation and translation studies in general. And the concept of productivity gains importance. New translation fields such as the localization industry have also changed the perspective as to the translation activity and as a result new, paradigms or approaches to translation have been introduced. It is seen that the conceptual discussions in the field of translation studies have also increased with the introduction of different concepts into the relevant literature.

In this study, a conceptual scrutinization has been carried out. The new definition of translation is that it is both a linguistic and cultural transfer. However, the concept of transfer is thought to have a mechanical connotation in minds. At this point, it can even be argued that the concept of transfer is a concept that narrows and limits the field of translation. Because after the translation process is completed, the translation activity turns into a phenomenon that transcends the existing border. The translation product reaches the target reader in this way and the cultural boundaries the translation reaches expand accordingly. Whereas it is not claimed in the paper that the translation is not a linguistic and cultural transfer, the interventions made by the translator on the translation text (such as changing the place of words, translating sentences by dividing, adding, omitting or via foreignization, adaptation, literal translation, etc.) all mean that he/she might have a different style than other translators and might translate the text from different perspectives. This brings to the mind "interpretation aspect of translation".

It should also, here, be noted that the author of each source text (especially in the context of literary translation) writes their texts in a different style or a from different perspectives. In fact, the translator may similarly adopt a different style than other translators while transferring the existing source text to the target text. The translator may choose to be visible in the translated text or to be invisible for various purposes. This suggests that the translation is not a mere transfer but an individual interpretation. Every translator is then actually a decision-making mechanism. And interpretations and decisions of each translator may differ. Therefore, the description of translation was expanded in this study and it was accordingly suggested that this phenomenon is an individual interpretation process as well as a linguistic and cultural transfer.

It is hoped that this study, which serves as a discussion article, will contribute to the relevant literature in terms of the conceptual discussion.

Keywords: Linguistic transfer, cultural transfer, transfer, interpretation, interpretation process, translation.

Öz: Bu çalışmada çevirinin farklı açıklamaları üzerinde durularak bu açıklamalar farklı açılardan değerlendirilmiştir. Çeviri olgusunun dilbilimsel bir etkinlik olarak görüldüğü zamanlarda çeviri dilsel bir aktarım olarak açıklanmaktayken, günümüzde bu olgu kültürel yaklaşımların etkisiyle kültürel aktarım şeklinde de değerlendirilmektedir. O halde çeviri artık salt dilsel aktarım olarak değil hem diller arası hem de kültürler arası bir aktarım şeklinde betimlenmektedir. Çeviri sürecinde çevirmen çevireceği kaynak metne – esasen çeviri amacını da göz önüne alarak – başka çevirmenlerden farklı bir bakış açısıyla yaklaşabilmektedir. Bu açıdan çevirmenler aynı kaynak metni farklı yorumlayabilir ve çeviri yaparken bakış açıları bile aynı olmayabilir. Neticede ortaya aynı kaynak metnin benzersiz çevirileri çıkabilir. Bu, çevirmenlerin değer yargılarının farklı olmasıyla ilintilidir. O halde çevirmenler ideolojileri gereği çeviride söylemi değiştirebilecekleri gibi, sansür uygulayabilir ya da farklı çeviri yaklaşımlarını kullanmayı tercih edebilir. Bir diğer ifade ile her çevirmen aslında farklı düzeyde çeviri yapmaktadır ve adeta farklı birer yazardır. Çevirmenler, çevrilen metinde mutlaka tarzlarını yansıtır. Erek kitlenin beklentileri de yorumu şekillendirirken

faydalı olur. Buradan hareketle bu çalışmada çevirinin bir aktarım meselesi mi yoksa aktarımdan öte bir yorumlama meselesi mi olduğu konusu tartışmaya açılmış ve örnekler verilmiştir. Aktarım kavramının çeviri olgusunu kısıtlayan bir kavram olduğu düşünülmektedir. Oysa sınırları belli olan bir kavram olmaktan çok çeviri olgusu mevcut sınırlarını aşan ve çeşitli çeviri tarz ve yaklaşımları ile farklı bir yorumlama süreci gerektiren bir olgudur.

Anahtar Kelimeler: Dilsel aktarım, kültürel aktarım, aktarım, yorumlama, yorumlama süreci, çeviri.

Giriş

Bu çalışmada çeviri olgusunun farklı açıklamaları ele alınmış ve bu açıklamalar farklı bir perspektiften tartışmaya çalışılmıştır. Çeviri dilbilimsel odaklı yaklaşımlar temelinde bir etkinlik olarak görüldüğü zamanlarda söz konusu bu olgu dilsel bir aktarım olarak ifade edilmekte iken, günümüzde ise kültür odaklı yaklaşımların etkisiyle kültürel aktarım olarak da açıklanmaya başlamıştır. Bundan böyle çeviri artık salt dilsel aktarım olarak ele alınmamakla beraber, hem diller arası hem de kültürler arası bir aktarım şeklinde belirtilmektedir. Ancak çeviri sürecinde her çevirmen çevireceği kaynak metne farklı bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve çeviriyi farklı bir erek kitle için gerçekleştirmektedir. Bu açıdan çevirmenlerin aynı kaynak metne dahi yaklaşımı benzer olmayabilir veya çeviri yaparken bakış açıları farklılaşabilir, neticede ortaya farklı çeviriler çıkabilir. Bu, çevirmenlerin değer yargılarının farklı olmasıyla alakalı bir durum olabilir. Çevirmenler ideolojileri açısından çeviride söylemi değiştirebilecekleri gibi, sansür uygulayabilir ya da farklı çeviri yaklaşımları kullanmayı amaç edinmiş olabilir. Söz gelimi edebi bir eser çevirisinde bir çevirmen yabancılaştırma odaklı çeviri gerçekleştirirken, öteki çevirmen yerlileştirme yaklaşımını benimseyebilir. Bir diğer ifade ile her çevirmen aslında farklı düzeyde çeviri yapmaktadır. Kimi çevirmen çeviride görünür olmayı tercih ederken kimi çevirmen ise görünmez olmayı tercih edebilir. Bu aslında çevirmenin karar alma mekanizmasıyla, çeviriye olan yaklaşımı veya tarzı ile ilgili bir durumdur. Örneğin, bir çevirmen bağlamı da göz önüne alarak “Alexander” özel ismini aynı şekilde yabancılaştırma yoluyla aktarmayı tercih edebilirken, öteki çevirmen “İskender” şeklinde bir aktarım yapabilir.

O halde her çevirmen aynı kavrama aynı bakış açısıyla bakmayabilir. Kimileri söz konusu kavramda farklı bir anlam veya çağrışım görebilir ve gerekirse bazı kavramları erek dile aktarırken ideolojik, kültürel veya dilsel değişikliklere gidebilir. Bu değişikliklerin ardında çevirmenin bakış açısı, tarzı, ya da diğer bir ifade ile tutumu vardır. Bu da çevirinin aktarım olduğu kadar bir yorumlama süreci olduğunu da düşündürmektedir. Zira çeviriyi salt aktarım şeklinde açıklamak, onu mekanik ve sınırları olan bir olguya indirgemektedir. Oysa çeviri kültürün içinde olduğu geniş bir süreçtir. Buradan hareketle söz konusu çalışma çevirinin yorumlama süreci olduğunu tartışmaya açan ve bununla ilgili örnekler veren bir çeşit tartışma yazısıdır ve kavramsal açıdan ilgili literatüre bir katkı sağlaması umulmaktadır.

Çeviri Salt Bir Aktarım Mıdır? Bireysel Bir Yorumlama Süreci Olarak Çeviri

Çeviri etkinliği aslında insanlığın var olmaya başladığı andan itibaren hayat bulmaya başlamış kabul edilebilir. İnsanlığın ilk çağlarından itibaren bireyler birbirlerini anlamak ve hayatta kalabilmek için iletişim kurmaya ihtiyaç duymuştur. Birbirlerinin dilini anlamayan topluluklar anlamak ve anlaşılacak için jest ve mimiklerin yanı sıra dil denen olguyu icat ederek, evrendeki her nesneyi ifade eden bazı sözcükler uydurmuşlardır.

“Dilin, konuşmadan farklı olarak, sistem içindeki dönüşümleri mümkün kılan (nedensel olmayan) mekanizmalarla birlikte bir kurallar sistemi olduğunu düşünen” (bkz. Kotlu, 2007: 69), Ferdinand de Saussure’un da ifade ettiği gibi olguları karşılayan sözcükler belli bir nedenle seçilmemiştir aslında. Yani söz gelimi *“ayaklar veya bir destek üzerine oturtulmuş tabladan oluşan*

*mobilya*¹ şeklinde açılan masa eşyasına neden masa dendiğinin bir nedeni yoktur. O halde, her olguya, cisme, eşyaya ve sembole sözcüksel bir karşılık bulma çabası aslında tamamiyle iletişim kurmak, bu şekilde kendini ifade edebilmek ve en doğal olarak hayatta kalabilmek içindir. Bu nedenle diller geliştikçe aynı dili konuşan topluluklar birbiriyle iletişim kurabilmiş, bu şekilde varlıklarını sürdürebilmiştir. Ancak farklı topluluklar arasında zaman zaman iletişim kurma ihtiyacı ta eski zamanlardan itibaren ortaya çıkmıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel, ticari ve askeri nedenlerle, topluluklar arası çeviri ihtiyacı günümüzde de halen mevcuttur. Küreselleşmenin etkisiyle de sürekli artan bir ihtiyaç haline gelmiştir. Böylesine önemli bir konumda olan çevirinin “*bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme*”² etkinliği olarak tanımlanması ise günümüz ihtiyaçları ve yeni yaklaşımlar doğrultusunda tam olarak yeterli değildir. Çevirinin aktarım olarak ele alındığı bu şekilde bir açıklama onu mekanik bir sürece indirgediği gibi sınırlarını da daraltmaktadır.

Çeviri etkinliği ilk ortaya çıktığı anda iki dil arasında gerçekleştiğinden ilk olarak dilsel aktarım olarak ifade edilmiştir. Bu anlayışa göre çeviri olgusu en klasik açıklamasıyla bir dilden diğer dile yapılan (dilsel) aktarım işlemi şeklinde açıklanmaktadır³. Bu dilsel aktarım işlemi kaynak metindeki söz varlığının ve ifadelerin öteki dildeki karşılıklarının bulunması esasına dayanmaktadır. Günümüzde halen bu tanımlama mevcuttur. Özellikle dilbilimciler çeviriyi dilsel aktarım olarak ele almaktadır. Bu da çevirinin eşdeğerlik temelinde yapılması anlamına gelir. Sözcüğün karşılığı öteki dilde bulunarak çeviride dilsel aktarım işlemi bu şekilde gerçekleşmiş olur. O halde yapısal dilbilim ekseninde çeviriye bakış açısı genelde bu tanımlamadan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Ferdinand De Saussure, yapısal dilbilimi açıklarken gösteren ve gösterilen ilişkisinden bahsetmektedir. Ona göre bir sözcüğün hem gösteren hem de gösterileni olmalıdır. Bu ilişki kurulduğu taktirde dilde iletişim de mümkündür. Söz gelimi “uçak” sözcüğünün “göstereni” (“signifier”) ağızdan çıkan (akustik) uçak sesidir, ses çıktıktan sonra karşı tarafın zihninden beliren uçak çağrışımlı/simgesi ile konuşan kişinin neyi kast ettiği anlaşılır. O halde sesin gösterdiği, gösterileni (“signified”) işaret eden uçak kavramıdır⁴.

Dilsel aktarım anlayışında⁵ çeviri özellikle aydınlanma çağında ve salt dilsel aktarım yönünün ağırlık kazandığı zamanlarda mekanik bir işlem olarak ele alınmış ve genelde çeviri sürecinde sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımı gibi tekdüze çeviri stratejileri benimsenmiştir. Bu yaklaşım daha ziyade kutsal kitapların çevirisinde uygulanmıştır ve günümüzde halen belli başlı metinlerde uygulanmaktadır (krş. Yücel, 2007). Ancak yeni metin türleri ortaya çıktıkça yeni çeviri yaklaşımları popüler hale gelmeye başlamıştır. Söz gelimi özellikle 1980’lerde “kültürel dönüş” (cultural turn) (ayrıca bkz. Snell-Hornby, 2006) adı altında yeni yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır ve çeviri dilsel aktarım olmasının yanı sıra kültürel bir aktarım olarak ele alınmaya başlamıştır. Böylelikle çeviri olgusu basit bir şekilde bir dildeki söz varlığının öteki dildeki karşılığını bulmanın, yani dilsel aktarım işleminin ötesine geçmiştir. Bu durum çevirinin dil olgusuyla (dilsel aktarım olarak) açıklandığı zamanki sınırını daha da genişleterek kültür yönünün de ağırlık kazanmasını sağlamış ve çeviride kültür aktarımı kavramı da tartışılmaya başlanmıştır. Ciuk & James’e göre, 1980’lerde çeviribilimde yukarıda bahsi geçen kültürel dönüş kavramının

¹ “Masa”, <https://sozluk.gov.tr/>

² “Çeviri”, <https://sozluk.gov.tr/>

³ Dilsel aktarıma örnek olarak “I have eaten chicken Greek Salad, which is delicious” ifadesinin Türkçeye doğrudan “Ben lezzetli bir Yunan salatası tattım” şeklinde çevirilmesi verilebilir “I have five brothers who are taller than me” cümlesinin “Benden daha uzun olan beş erkek kardeşe sahibim” şeklindeki karşılığı da dilsel aktarıma diğer bir örnektir.

⁴Bkz. “Course in General Linguistics”, (çev. Wade Baskin), New York, Philosophical Library, 1959, <http://faculty.smu.edu/dfoster/cf3324/saussure.htm>; ayrıca bkz. [http://www.ontodergisi.com/saussureun-dil-bilimi-dusuncesi/#:~:text=G%C3%B6steren%2C%20bir%20ses%20imgesidir%3B%20g%C3%B6sterilen,\(g%C3%B6steren\)%20bir%20araya%20getirirler](http://www.ontodergisi.com/saussureun-dil-bilimi-dusuncesi/#:~:text=G%C3%B6steren%2C%20bir%20ses%20imgesidir%3B%20g%C3%B6sterilen,(g%C3%B6steren)%20bir%20araya%20getirirler)

⁵ Ciuk & James (2015) dilsel aktarım kavramını diller arası çeviri kavramıyla açıklamakta ve bununla ilintili olarak söz konusu kavramı çevirmenin anlama yönelik alternatif dilbilimsel çerçeveler arasında karar verme süreci olarak tanımlar.

popülerleşmeye başlamasıyla, diller arası çeviri veya çeviride dilsel aktarım kavramı da farklı açılardan değerlendirilme sürecine girmiştir (Ciuk & James, 2015: 568)⁶. Snell Hornby, 1980’lerde ortaya çıkan kültürel dönüş kavramının dayanağını betimleyici çeviribilim, Skopos kuramı ve yapısöküm gibi farklı kuramsal kaynaklardan aldığı belirtmiştir (Wang & Sin, 2011: 70). Yeni ortaya çıkan ve kültürü odak alan bu yaklaşımlar çerçevesinde çeviri dilsel aktarım olarak ele alındığı gibi kültürel aktarım⁷ şeklinde de ele alınmaya başlamıştır.

Bilhassa günümüzde halen geçerliliğini koruyan işlevci çeviri kuramlarının ön plana çıkmaya başlamasıyla çeviri, işlevi olan bir eyleme dönüşmüştür. Zira işlevci çeviri kuramları her eylemin bir amacı olduğunu ve çevirinin de eylem olarak amacı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu amaç erek kitlenin beklentine göre şekillenir. İşlevsel çeviride çevirmen iki dilli ve iki kültürlü bir uzman konumuna kavuşmuştur. Bu andan itibaren çevirinin artık sadece dilsel aktarım olarak değil aynı zamanda bir kültür aktarımı olarak ele alınmaya başladığı ifade edilebilir. Bugün çevirinin en makul tanımı aslında budur. Yani günümüz anlayışında çeviri hem dilsel bir aktarım hem de kültürel bir aktarım şeklinde tanımlanır. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi çevirinin bu şekilde aktarım sözcüğüyle dillendirilmesi onu halen mekanik bir sürece indirgemiş görünmektedir.

Bununla beraber çeviri tıpkı orijinal dilde yazmak gibi zorlu bir süreçtir. Her çevirmen çeviri sürecinde farklı bir çeviri eylemi gerçekleştirmektedir. Zira her çevirmenin uslubu ve çeviri tarzı farklı olabilir. Bu durumda günümüzde çeviriyi açıklarken onu sadece diller ve kültürler arası bir aktarım olarak ele almak mı, yoksa diller ve kültürler arası bir aktarım süreci olmakla beraber çeviriyi bir yorum olarak ele almak, yani yorumlama süreci olarak görmek mi daha mantıklıdır? Sözlü çevirinin İngilizce karşılığı olan interpretation sözcüğünün bile diğer anlamı yorumdur. Zira hiçbir zaman çeviri kaynak metnin tıpkıbasımı veya birebir karşılığı olamaz. Öyle olsaydı, özellikle yazılı çeviri bağlamında çevirmene ihtiyaç duyulmadan kullanılmak için makine çevirisi çıktıları yeterli olurdu. Ancak yapay zeka ne kadar gelişse de halen insan duygularını başarıyla taklit edip, insan gibi bir yorumlama yapamamaktadır. Yorumlama kapasitesi şu an insanın kontrolündedir⁸. Bu nedenle her zaman bir çevirmenin post-editörlük aşaması dahil yorumlamasına ihtiyaç vardır. Çeviri bireyin yani çevirmenin kaynak metni yorumlayıp bir yorumlama sürecine dönüştürmesiyle daha geniş bir anlam bulmaktadır.

Ayrıca çeviride bilindiği gibi kaynak metin çıkış noktası olan metindir. O olmadan çeviri de var olamaz. Bununla birlikte çevirmen kaynak dil kodunu erek dil koduna dönüştürürken anlamsal farklılıklar meydana gelebilir, çeviride bağlaçların yeri değişebilir. Cümleler bazı çeviri yaklaşım ve stratejileri doğrultusunda kısaltılabilir, açıklama yapılabilir, ekleme veya çıkarma, genelleştirme, güncelleştirme, yerleştirme, yabancılaştırma, sözcüğü sözcüğüne çeviri vb. yaklaşımlar çeviride uygulanabilir. Çevirmen aynı sözcüklere farklı karşılıklar bularak çeviri yapmayı tercih edebilir. Bir sözcüğü direkt aktarmaktansa atasözü ile aktarmak bu noktada örnek verilebilir veya bir çevirmen tarzı gereği uzun paragrafları kısa cümlelere bölerek çeviri yapmayı tercih edebilirken, başka bir çevirmen aynı cümleleri uzun uzun, bölmeden çeviri yapabilir. Bu durumda aslında çevirmen salt bir aktarımcı olmak yerine, aynı zamanda dilsel/kültürel açılardan müdahaleler ile çeviri yorumcusu

⁶ Krş. Snell Hornby, 2006.

⁷Kültürel aktarım olarak çeviride çevirmen “Greek Salad” için “Rus salatası”, “Çoban Salata”, “Amasra Salatası”, “Antep Salatası” vb. sözcükleri tercih edebilir. Burada önemli olan erek kitlenin beklentileridir.

⁸ Çevirmenler bazen yorumlama sürecinde yapay zekadan farklı noktalarda yardım alabilir. Örneğin makine çevirisi sistemleri ve bilgisayar destekli çeviri araçları çeviri metnin üretilmesinde hız açısından faydalı olabilir. Ancak en son rötuş çevirmen tarafından yapılmaktadır. Post-editörlük aşamasında bile olsa makine çevirisi ya da bilgisayar çevirisi için mutlaka bir çevirmen müdahalesi gereklidir. Makine insan düşüncelerini taklit etme esasına dayansa da çevirmen kadar iyi bir yorumcu olması şu an gerçekten uzak görünmektedir (ayrıca bkz. Köktürk, 2015, “Çeviriye Yardımcı Malzemeler” Bölümü.)

haline gelmiştir diyebiliriz. Çeviri de bu şekilde bir yorumlama sürecine⁹ dönüşmektedir. Buna göre, her çevirmen çeviride farklı tarzlar kullanma eğilimindedir. Yabancılaştırma yöntemini savunan ve tarzını bu şekilde belirleyen bir çevirmen, yabancı kültürün erek kültür tarafından anlaşılmasını sağlamak için “Greek Salad” ifadesini “Yunan Salatası”; “hot dog” ifadesini “sosisli ekmek” veya “lahmacun” ifadesini yine yabancılaştırma yaparak öteki dilde “lahmacun” olarak aktarmayı tercih ederken, adaptasyon yöntemini savunan çevirmen ise “Greek Salad” için “Rus Salatası”, “hot dog” için “köfte ekmek”, “pizza” için “lahmacun”, “church” için “cami” ve benzer şekilde “chapel” için “mescit” karşılığını kullanabilir. Bu sözcüklerin seçiminde erek kitlenin beklentileri elbette önemlidir. Ancak karar alma çevirmene aittir. Çevirmen kendi yorumunu ve tarzını çeviri sürecine dahil ederek farklı kavramlar tercih edebilir veya ifadenin işlevi olmadığını düşünüyorsa, o cümleyi çevirmeyebilir de. Bir başka örnek olarak; “*the term collective consciousness refers to the condition of the subject within the whole of society, and how any given individual comes to view herself as a part of any given group*”¹⁰ cümlesini bir çevirmen tarz olarak “kolektif bilinç terimi, öznenin tüm toplum içindeki durumunu ve herhangi bir bireyin kendisini herhangi bir grubun parçası olarak nasıl gördüğünü ifade eder” şeklinde sözcüğü sözcüğüne çevirebilirken, bir başka çevirmen “kolektif bilinç, bireyin tüm toplum içindeki durumu ve kendisini bir grubun parçası olarak görmesidir” şeklinde çeviri yapabilir ya da öteki bir çevirmen, erek metinde “kolektif bilinç bireyin içinde yaşadığı toplum içindeki durumunu ve kendini bir grubun parçası olarak görme şeklini ifade eder” demeyi tercih edebilir. Çeviriler anlamı vermekle beraber, her biri aslında farklı birer yorumdur. Kaynak cümlelerin nasıl çevrileceği, hangi yöntem ve yaklaşımların benimseneceği çevirmen tarafından belirlenir. Çevirmen karar alıcı bir merci konumunda olan yorumcudur çünkü. Çevirmen kararlarını alırken ve yorumlama sürecinde şayet belli gerekçelerden yola çıkarsa ve buna paralel şekilde, “Erek kitle bu çeviriyi nasıl alımlar? Erek kitle bu çeviriden ne beklemektedir?, Çeviride sansür uygulanmalı mıdır? İdeolojik olarak en doğru çeviri aktarımı nedir? Çeviride meydana gelebilecek değişiklikler çeviri söylemini değiştirir mi?” vb. sorular sorarsa, yorumlama süreci daha kolay hale gelir ve çevirinin işlevsel olması sağlanır. Bu şekilde hem çevirinin dilsel/kültürel boyutu, hem de erek kitlenin beklentileri göz ardı edilmemiş olur.

Burada unutulmaması gereken ise çeviride işlevselliği savunan öncü kuramlardan Skopos kuramının aktardığı gibi çevirmen çeviri sürecinden sorumlu bir uzmansa ve çeviride görecelik kavramı hakimse, hiç kimsenin çevirisi aynı değildir ve aslında çeviri Lefevere'nin de belirttiği bir yeniden yazma sürecine dönüşmektedir, belki de yeniden yorumlama sürecine. (krş. Lefevere, 1992). Uzman çevirmen çeviri yorumcusu veya kaynak metni yeniden yorumlayan olarak sözcükleri iyi analiz edebilmeli ve çeviri sürecinde metin türü ve geleneklerine göre nasıl yorum yapacağını bilmelidir. Çevirmen yorumcu olarak sözcüklerle oynar ve sözcüklere uygun karşılıklarını bularak erek dilde yeni bir metin oluşturur. Yukarıda da benzer şekilde belirtildiği gibi, sözcüklerin devrik aktarımı, düz cümlelerin deyimlerle aktarılması, adaptasyon, yabancılaştırma, yerileştirme vb. stratejilere başvurulması gibi unsurların hepsi aslında çevirmenin üslubuyla, çeviri yaklaşımıyla ilgilidir. Kimi çevirmen uzun cümle kullanımını tercih ederken, kimi çevirmen cümleleri kısa kısa aktarmayı tercih edebilir. Bazıları, Venuti'nin ifade ettiği (2008) çevirinin çeviri kokmasını isteyip, görünür olmayı hedefleyebilirken ve bu bağlamda çeviride çok dipnot kullanabilirken, kimisi görünmezliği tercih edip, olabildiğinde kaynak metni Türkçeleştirebilir. Söz gelimi bir çevirmen dini bir gönderme olan “Jesus Christ!” ifadesini, “Yüce İsa!” eşdeğeriyle çevirmeyi tercih ederken başka bir çevirmen adaptasyon yaparak “Aman Yarabbi!” diyebilir. Burada karar alma mekanizması çevirmendir. Çevirmen kaynak metindeki ifadeleri nasıl yorumlarsa o tarzda çeviri metin ortaya

⁹ “Bir olaya, bir duruma bir anlam vermek, tabir etmek”; “Bir yazıyı veya bir sözü yorum yaparak açıklamak, tefsir etmek” (<https://www.nedirnedemek.com/yorumlama-ne-demek>). Burada ayrıca akla yorumbilim (hermeneutics) kavramı da gelmektedir. Yorumbilim belirli bir metnin, konuşmanın veya ifadenin yorumlanması ile ilgilenen bilim dalını ifade eden bir kavramdır (<https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195396577/obo-9780195396577-0054.xml>).

¹⁰ <https://csmt.uchicago.edu/glossary2004/collectiveconsciousness.htm>

çıkabilir. Bu da çevirinin bireysel bir yorumlama sürecine dönüşmesi demektir. O halde çeviri etkinlik olarak diller ve kültürler arası bir aktarımdır, ancak bir o kadar da bireysel bir yorumlama sürecidir. Bu yorumlama dilsel ve kültürel boyutta gerçekleşmektedir. Ayrıca çevirinin kaynaştırıcı bir tutumla diller ve kültürler arası aktarım olduğu kadar yorum süreci olarak ele alınması bu olguyu mekanik sınırlarından kurtarmakta ve yeni yaklaşımların¹¹ uygulanabileceği bir alan haline getirmektedir.

Sonuç

Günümüz çeviri yaklaşımları çerçevesinde çevirinin yaygın olarak kabul edilen tanımı, onun hem diller arası hem de kültürler arası bir aktarım olduğudur. Çevirmen ise dilsel ve kültürel aktarım yoluyla çeviri etkinliğinden sorumlu bir uzmandır. Çevirmen uzmanlığını çevirideki tecrübelerinden almaktadır. Bu tecrübeler çeviri sürecinde farklı şekillerde ve tarzlarda ortaya çıkar. Her çevirmen çevireceği metne aynı şekilde yaklaşmayabilir ve çeviride farklı stratejiler benimser. Bazı çevirmenler yabancılaştırmayı önceleyen çeviri yaklaşımlarını benimserken, bazıları ise yerlileştirme, adaptasyon vb. yaklaşımları tercih eder. Bu, çevirinin bireysel bir yorumlama süreci olduğunu göstermektedir. Bu yorumlama sürecinde çevirmen neyi nasıl çevireceğini önceden belirleyen ve çeviride doğru adımları atabilen bir konumda olmalıdır. Bireysel bir yorumlama olarak çeviri etkinliğinde, çevirmen bir yöntem belirlerken, erek kitlenin beklentilerini göz önünde bulundurarak bir çeviri gerçekleştirmelidir. Çeviriden erek kitle ne beklemektedir? Çeviri nasıl yapılırsa alımlama yüksek olur? Çeviri amacı kaynak metinle aynı mıdır veya farklılık göstermekte midir? vb. sorular, çeviri ürün haline geldiğinde kesin olarak cevaplanmış olmalıdır. Zira çeviride bireysel yorumlama sürecinde bu tarz sorular çevirmene yardımcı olmakta ve kaynak metin ile çeviri metne bir üst bakış açısı kazanmasını sağlamaktadır. Son olarak çevirinin aktarım olduğu kadar yorumlama süreci olarak da ele alınması, söz konusu bu olguyu aktarım sözcüğünün neden olabileceği mekanik bağlamından kurtararak onun sınırlarını genişletmekte ve çevirmene çeviri sürecinde esneklik tanımaktadır.

Kaynakça

- Ciuk, S. & James P. (2015). Interlingual translation and the transfer of value-infused practices: an in-depth qualitative exploration, *Management Learning*, 46(5), 565–58.
- “Collective consciousness”, <https://csmt.uchicago.edu/glossary2004/collectiveconsciousness.htm> Erişim: 05.02.2021
- “Hermeneutics”, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195396577/obo-9780195396577-0054.xml> Erişim: 07.03.2021.
- “Çeviri”, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 29.01.2021
- “Masa”, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 29.01.2021
- Köktürk, Ş. (2015). *Uygulamalı çeviribilim*, Detay Yayıncılık.
- Kotlu, E. (2007), *Yapısalcı ve post-yapısalcı sosyal teoride dil (Sosyal teoride bir model olarak dil [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹¹ Postyapısalcı, postmodernist ve yapısöküm gibi yaklaşımlar burada örnek verilebilir. Bu yaklaşımlara göre artık yapısalcı yaklaşımın savunduğu gösteren ve gösterilen ilişkisi ortadan kalkmıştır. Söz gelimi “carpet” sözcüğüne neden “halı” dendiğinin bir mantığı yoktur. Zira dilde nedensellik aranmaz. Hayatında hiç halı görmemiş birisi için halı farklı bir çağrışım da yapabilir. Bu noktada gösteren ve gösterilen ilişkisi devre dışı kalmıştır. Sözcüğe yüklenen anlam bireyden bireye değişmektedir (ayrıca krş. Stolze, 2013).

-
- Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*, Routledge.
- Saussure, F. (1959), *Course in general linguistics* (çev. Wade Baskin= New York, Philosophical Library. <http://faculty.smu.edu/dfoster/cf3324/saussure.htm> Erişim: 07.03.2021.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of translation studies: new paradigms or shifting viewpoints?*, John Benjamins Publishing.
- Stolze, R. (2013). *Çeviri kuramları: giriş*, (Çev. Emra Durukan), Değişim Yayınları.
- “Yorumlama”, <https://www.nedirnedemek.com/yorumlama-ne-demek> Erişim:02.02.2021.
- Yücel, F. (2007), *Tarihsel ve kuramsal açıdan çeviri edimi*, Dost Kitabevi.
- Venuti, L. (2008). *The Translator's invisibility: a history of translation*, Routledge.
- Wang L. & Sin K. K. (2011). Toward a clarification of the concept of cultural transfer in legal translation, *International Journal of Law, Language & Discourse*, 66-100.
- [http://www.ontodergisi.com/saussureun-dil-bilimi-dusuncesi/#:~:text=G%C3%B6steren%2C%20bir%20ses%20imgesidir%3B%20g%C3%B6sterilen,\(g%C3%B6steren\)%20bir%20araya%20getirirler](http://www.ontodergisi.com/saussureun-dil-bilimi-dusuncesi/#:~:text=G%C3%B6steren%2C%20bir%20ses%20imgesidir%3B%20g%C3%B6sterilen,(g%C3%B6steren)%20bir%20araya%20getirirler). Erişim: 07.02.2021